

RECENZJA

Jerzy W. Gogola

Św. Jan od Krzyża dzisiaj.

Doktryna sanjuanistyczna w świetle współczesnej duchowości,
Kraków (Wydawnictwo Karmelitów Bosych) 2018, s. 264

W roku 2018 mija 450 lat od rozpoczęcia reformy męskiej gałęzi Karmelu, która z czasem wyodrębniła się jako nowa rodzina zakonna Karmelitów Bosych. Wśród trzech karmelitów, którzy 28 listopada 1568 roku, zainspirowani odnowicielskim charyzmatem św. Teresy od Jezusa, zobowiązali się żyć według Reguły pierwotnej, był św. Jan od Krzyża. Należy on do największych mistyków chrześcijaństwa. W swoich pismach zostawił nie tylko świadectwo własnej drogi duchowej, prowadzącej ku najwyższemu szczytom zjednoczenia z Bogiem, lecz także naukę o nieprzemijającej wartości duchowej. Z tego powodu w 1926 roku został ogłoszony doktorem Kościoła powszechnego. Ponieważ jego doktryna jest wymagająca, nie zawsze była rozumiana poprawnie i całościowo. Jesteśmy wdzięczni Bogu, że w tak znaczącym dla Karmelu jubileuszowym roku doczekaliśmy pierwszego poważnego wprowadzenia do dzieł Świętego przygotowanego przez polskiego karmelitę bosego, o. Jerzego W. Gogolę. Dotychczas na gruncie polskim mogliśmy korzystać jedynie z przekładu wprowadzenia dokonanego 50 lat temu przez hiszpańskiego karmelitę o. F. Ruiza Salvadora (*Św. Jan od Krzyża. Pisarz – pisma – nauka*, Kraków 1998).

W przedmowie do książki o. Gogoli ks. prof. Jan Machniak, Kierownik Katedry Teologii Duchowości UPJPII w Krakowie, w następujący sposób ujął jej treść oraz przedstawił autora: „Autor prezentuje podejście dotąd nie spotykane, w centrum umieszczając zainteresowania współczesnego wierzącego z jego powołaniem do świętości. Wyjaśnia jednocześnie ogólną strukturę współczesnej duchowości jako nauki, w którą doskonale wpisuje się św. Jan od Krzyża. Czyni to językiem prostym, czytelnym dla współczesnego wierzącego, mimo że pozycja posiada charakter naukowy. Zajmując się zawodowo teologią duchowości, odczytuje myśl Wielkiego Mistyka w świetle zasad tej nauki, co sprawia, że czytelnik łatwiej może się zorientować, który moment drogi duchowej Jan od Krzyża wyjaśnia w danym dziele” (s. 6).

Książka liczy 264 strony i składa się z wprowadzenia (s. 9–16) oraz dwóch części. Pierwsza przedstawia doktrynę hiszpańskiego Mistyka na tle współczesnej duchowości (s. 17–134), natomiast druga poświęcona jest najważniejszym zagadnieniom

stanowiącym szczególny wkład Jana od Krzyża we współczesne rozumienie życia duchowego (s. 135–251). Należą do nich: noc, zjednoczenie, mistyka i nadzwyczajne komunikacje, czystość miłości. Na końcu zamieszczono bibliografię, wykaz używanych skrótów oraz spis treści (s. 252–263).

Wśród wspomnianych wyżej atutów książki na podkreślenie zasługuje wykorzystanie przez autora wieloletniego doświadczenia z pracy naukowej, dydaktycznej i duszpasterskiej. Czytelnik wyczuwa w nim kogoś, kto wie, w jaki sposób należy wyjaśnić nauczanie Doktora Mistycznego, aby stało się ono zrozumiałe dla dzisiejszego człowieka, oraz które z zagadnień życia duchowego bywają błędnie rozumiane (por. s. 178, 143, 229). I tak, *conditio sine qua non* umożliwiającym zrozumienie nauki św. Jana od Krzyża jest według o. Gogoli znajomość podstaw życia duchowego i jego koncepcji, a więc zdobycie pewnego minimum formacji duchowej. Przedstawiając schematycznie koncepcję życia duchowego (s. 26–43), odsyła on do podręcznika swego autorstwa *Teologia komunii z Bogiem. Synteza teologii duchowości* (Kraków 2012⁴), który doczekał się kilku wydań. Wykorzystuje przy tym doświadczenie inżynierskie, porównując podstawową wiedzę na temat życia duchowego do „konstrukcji nośnej budynku”, bez której niemożliwe jest poprawne zrozumienie doktryny św. Jana od Krzyża (s. 27). Sięgając zatem po lekturę wybranego dzieła Mistyka Karmelu, trzeba nieustannie mieć na uwadze całościowe spojrzenie na złożony proces zjednoczenia człowieka z Bogiem, o którym traktują wszystkie jego pisma razem wzięte (por. s. 38, 84, 103, 120). W innym wypadku, jeśli na przykład czytelnik skupi się tylko na konieczności wyrzeczenia, zapominając o jego celu i przyczynie, może to skutkować rozmontowaniem całego procesu zjednoczenia człowieka z Bogiem.

Zrozumienie doktryny św. Jana od Krzyża, mającej korzenie w jego osobistym mistycznym doświadczeniu, związane jest też z koniecznością zapoznania się z jego biografią. Z tego względu trzeci rozdział książki prezentuje dzieła Doktora Nocy w świetle historii jego życia (s. 61–94). Celem wprowadzenia do nauczania Świętego jest bowiem – jak podkreśla autor – dotarcie do bazy doświadczalno-pojęciowej, bez której trudno mówić o poprawnym zrozumieniu (por. s. 96–98).

Prezentując naukę św. Jana od Krzyża, o. Gogola dzieli się z czytelnikiem ważnymi obserwacjami z zakresu teologii życia duchowego. Spośród nich na uwagę zasługuje uwzględnienie dynamiki i niepowtarzalności duchowych procesów dokonujących się w człowieku. W tym kontekście pojawia się nawiązanie do „trzech okresów życia wewnętrznego”, znanych z klasycznych dzieł teologii duchowości (np. R. Garrigou-Lagrange, *Trzy okresy życia wewnętrznego wstępem do życia w niebie*, t. 2, Warszawa 1962) (por. s. 91). Podział taki, wbrew zamierzeniom twórców, sugeruje, że chodzi tu o trzy następujące po sobie okresy. Jan od Krzyża świadomie rezygnuje z tej propozycji, by lepiej ukazać złożoność procesu zjednoczenia z Bogiem i wewnętrznej przemiany człowieka. Bardziej nadaje się do tego symbol nocy dopełniony symbolem zaślubin (por. s. 140).

Nieocenionym wkładem hiszpańskiego Mistyka we współczesną duchowość jest według o. Gogoli ukazanie kryzysów, czyli nocy, jako decydujących momentów postępu duchowego. Kryzys nie jest traktowany jak zło, ale jak powszechne prawo postępu duchowego (s. 150). Jan od Krzyża jako pierwszy z chrześcijańskich pisarzy dogłębnie przeanalizował różne rodzaje oczyszczenia, przez które przechodzi wierni, współpracując z Bożą łaską. Zdaniem pierwszego wydawcy jego pism (Diego de Astora), tam, gdzie inni pisarze duchowi kończyli analizę procesu duchowego, Jan od Krzyża dopiero ją zaczyna. Wyjaśnia bowiem istotę biernych nocy oczyszczenia, w których Bóg wyniszcza głęboko zakorzenione w ludzkiej naturze wszelkiego rodzaju „głody” (hiszp. *apetitios*). W tym miejscu o. Gogola proponuje zastąpienie dotychczasowego tłumaczenia sanjuanistycznego pojęcia *apetito* jako „pożądanie” przez „głód”, który trafniej oddaje jego znaczenie. „Pożądanie” kojarzone jest współcześnie ze sferą pragnień zmysłowych, podczas gdy *apetito* oznacza o wiele bardziej „stały sposób bycia i postępowania człowieka, który kieruje się potrzebą zaspokojenia głodu różnego rodzaju dóbr” (s. 228; por. także s. 121).

Dodatkowym walorem książki wprowadzającej w nauczanie św. Jana od Krzyża autorstwa o. Jerzego W. Gogoli jest posługiwanie się przez niego pełnymi humoru przykładami, które ułatwiają zrozumienie poruszanych zagadnień (por. s. 147, 223, 233).

Piotr Nyk OCD